

Bijlage 3 Behandeling van de adviezen en opmerkingen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van het graf en het grafteken Van Cotthem in Sint-Pieters-Leeuw

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Sint-Pieters-Leeuw, 2de afdeling, sectie E

Objectnummer: 4.01/23077/118.1

-

Dossiernummer: 4.001/23077/105.1

Omschrijving:

Het graf en het grafteken Van Cotthem, Galgstraat zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

15 MEI 2019

Brussel,

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen en opmerkingen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Sint-Pieters-Leeuw

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 3 december 2018 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 13 november 2018.

De VCOE bracht op 17 januari 2019 een gunstig advies met voorwaarden uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

1. De commissie vraagt de criterianota toe te voegen aan het dossier. Ze wil tevens de afweging per beschermingsvoorstel vanuit een ruimere context.

Antwoord: Hoofdstuk 1 'Thema funerair erfgoed in de Vlaamse Rand' van het beschermingsdossier bevat reeds een ruime algemene context van de bescherming, het thema, de geografische afbakening, de maatschappelijke waarden van funerair erfgoed, de beschrijving van de waarden en de selectiecriteria. In een afzonderlijke criterianota zullen die identiek zijn. Hoofdstuk 2 en 3 gaan vervolgens in op het individuele grafteken. Hoofdstuk 3.1 'Evaluatie van de erfgoedwaarden' bevat een toepassing van de waarden en selectiecriteria. De bescherming is bijgevolg voldoende geduid.

2. De commissie wenst te weten in hoeverre de contextwaarde van de individuele graftekens verder werd onderzocht.

Antwoord: Zoals in het dossier beschreven, werden alle begraafplaatsen bezocht. Tijdens het plaatsbezoek werd niet alleen het individuele grafteken bekeken maar ook de site en de context van het grafteken ruimer geëvalueerd.

Er werd geoordeeld dat die onvoldoende erfgoedwaarden bezit om op Vlaams niveau beschermd te worden. Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk 3.2 'Motivering van het type bescherming' wordt toegevoegd: "Er zijn op de begraafplaats geen andere graftekens aanwezig die op dit ogenblik beschermenswaardig worden geacht."

3. De beheersdoelstellingen bieden weinig houvast wat betreft het onderhoud van de grafzerken, de opschriften en de beeldhouwwerken. De commissie vraagt de doelstellingen verder uit te werken.

Antwoord: De beheersdoelstelling is even eenvoudig als duidelijk en alomvattend: behoud van het grafteken, behoud van de menselijke resten van de belangrijke personen in het graf, continueren van het gebruik van het graf. Er is gepoogd zowel het behoud van het grafteken als de continuering van de functie van het graf te benadrukken. Alle noodzakelijke werken voor zowel behoud als onderhoud en restauratie worden gewaarborgd door de beheersdoelstellingen en toelatingsplicht. Er is geen nood aan het verder verstrengen van de beheersdoelstellingen.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier. Het inhoudelijk dossier werd als volgt aangepast:

Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk 3.2 'Motivering van het type bescherming' wordt toegevoegd: "Er zijn op de begraafplaats geen andere graftekens aanwezig die op dit ogenblik beschermenswaardig worden geacht."

1.4. Opmerkingen van de zakelijkrechthouder

Het beschermingsdossier werd ter kennis gegeven op 13 november 2018.

De gemeente Zaventem is zakelijkrechthouder en gaf in haar advies geen opmerkingen over deze bescherming.

De zakelijkrechthouders van het grafteken gaven geen opmerkingen.

Conclusie: de opmerkingen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.5. Aanpassing van het dossier na adviesfase

Om de dossiers te uniformiseren werd aan hoofdstuk 1.4 'Het grafteken een geschiedenis, late 18de en 19de eeuw' de inhoudelijke kadertekst verder aangevuld: "Een opvallend deel van de 19de-eeuwse funeraire vormgeving zijn de grafkapellen en mausolea. Grafkapellen en mausolea komen op de Vlaamse begraafplaatsen voor vanaf ca 1870 tot de eerste Wereldoorlog. Nadien neemt hun belang af. Ze dienen dan ook gesitueerd te worden in de op status gerichte laat-19de-eeuwse maatschappij.

De Maeyer merkt in zijn artikel over de ideologische aspecten van de neostijlen op dat in de complexe 19de eeuw statusbetrachtingen en statussymbolen zeer belangrijk zijn. De liberale staat wil een herkenbare, geuniformeerde en gelede maatschappij. De adel en nieuwe burgerij willen zich profileren binnen de maatschappij. Daarvoor zijn statussymbolen nodig. Na 1815 is er een opmerkelijke restauratie van de adelstand herkenbaar die erkend wordt in haar sociale rechten. Ze manifesteren zich in de politiek, diplomatie en het leger. De toegang tot de adel wordt gereguleerd door de staat die zo zijn gelijkheidsstreven niet in de praktijk omzet.

De adelstand werd een betrachting van de burgerij als vorm van statusverhoging. De burgerij wist zich in de 19de-eeuw economisch, maatschappelijk en cultureel te manifesteren. Haar vermogen, kunde en kennis werd haar bron van maatschappelijk aanzien. Voor beide groepen die ook onderling gingen huwen, werd de woning het referentiepunt bij uitstek. Daarnaast was er ook het familiegraf dat niet alleen de huidige 'bewoner' eerde maar vooral nadruk legde op de nieuw verworven status. De suggestie van een lange familiale afstamming moest garant staan voor de continuïteit van de familiale status. Zoals woningen in de 19de eeuw onderverdeeld werden naar rang en stand in de maatschappij zo gaan ook de graftekens de economische, sociale en filosofische positie van de familie benadrukken.

De Maeyer merkt op dat de stad ingericht wordt naar rang en stand met onderscheiden wijken voor de adel en de burgerij en andere wijken voor de arbeiders. De organisatie van de begraafplaats is niet anders met de aanduiding van graven van verschillende categorie, familiekers en individuele grondgraven, dure prominente en goed zichtbare plaatsen tegenover goedkopere of gratis plaatsen achterin de begraafplaats. Net zoals in de privéwoning de aankleding aangepast werd aan de ruimte en zijn rangorde in de structuur van de woning (van ontvangtsaloon tot boudoir) zo wordt er ook meer aandacht besteed aan de toegankelijke bovenbouw van een kapel. Die wordt aangekleed met sprekende symbolen, altaren, sculpturen, epigrafie enzovoort. De grafkelder is meestal ontoegankelijk. Indien hij wel toegankelijk is, is hij vaak functioneler aangekleed.

Als stijl van de graftekens kreeg het neoclassicisme (stèles, obelisk, tempelgraven,) concurrentie van de neogotiek (grafkapellen, pinakelgraven,). Binnen katholieke en adellijke kringen werd de neogotiek een populaire stijl om zowel de kastelen als de graftekens in te richten. In tegenstelling tot de woningbouw schijnt de neorenaissance nooit echt doorgedrongen te zijn in de funeraire architectuur. Het neoclassicisme blijkt daarvoor te sterk.

Uit onderzoek blijkt dat in Vlaanderen tot ver in de 20ste eeuw grotendeels graftekens uit blauwe hardsteen werden opgetrokken. Dat werd aangevuld met kleine elementen als tekstplaten of sculptuur in witte marmer. In Brussel werd reeds op het einde van de 19de eeuw graniet gebruikt, vooral de roze versie. In Vlaanderen wordt graniet geïntroduceerd door de burgerij, die zich spiegelt aan wat in Brussel gebeurt. Opvallend is het vroege gebruik van het materiaal in de Vlaamse Rand. Niet alleen was de afstand tot Brussel korter, vele leden van de in de Rand begraven burgerij maakten deel uit van het Brusselse society-gebeuren. Ze werden geboren of stierven in Brussel en deden vaak beroep op Brusselse grafmakers om hun grafteken vorm te geven. In tweede instantie is het de Vlaamse stedelijke burgerij die de nieuwe modes en vormgeving overnam. Pas in laatste instantie zal de landelijke elite beïnvloed

worden door de nieuwe materialen en grafvormen. Graniet breekt als bouw materiaal voor zerken pas definitief door omstreeks 1980.”

Om de eenheid te versterken tussen de verschillende dossiers wordt tevens de ondertitel van hoofdstuk 1.3 van het beschermingsdossier aangepast in ‘Historische, architecturaal, artistiek en/ of volkskundig waardevolle graftekens’.

1.6. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier dat als volgt wordt aangevuld:

Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk 3.2 ‘Motivering van het type bescherming’ wordt toegevoegd: “Er zijn op de begraafplaats geen andere graftekens aanwezig die op dit ogenblik beschermenswaardig worden geacht.”

Het inhoudelijk dossier wordt na de adviesfase als volgt aangevuld:

In hoofdstuk 1.3 werd de titel ‘Historische, en architecturaal bijzonder vormgegeven graftekens’ gewijzigd in ‘Historische, architecturaal, artistiek en/ of volkskundig waardevolle graftekens’.

Aan het inhoudelijk dossier hoofdstuk ‘1.4 Graftekens, een geschiedenis’ wordt de tekst aangevuld wat de 19de en vroege 20ste eeuw betreft. De aanvulling is het gevolg van verder wetenschappelijk onderzoek. De tekst uniformeert de beschermingsdossiers voor individuele graftekens in de Vlaamse Rand.